

NGA MAHI

A TE

HUI O TE HAHI MAORI

O TE

TAKIWA O TURANGA

O TE

TAKIWA HOKI O TE KAHA,

I TE PIHOPATANGA O WAIAPU,

I WHAKAMINEA KI TE WAITAKARO,

TIHEMA 3, 1888.

TURANGA:

PRINTED AT THE "HERALD" OFFICE, GLADSTONE, ROAD

1889.

NGA TANGATA O TENEI HUI.

UPOKO : TE PIHOPA.*

MINITA :

TE WIREMU, Atirikona.	Rev. RUTENE TE AIHU.
Rev. MOHI TUREI.	„ RIHARA RANGAMARO.
„ MATIAHA PAHEWA.	„ MATENGA WAAKA.
„ AREKA WHAREUMU.	„ ERUERA KAWHIA.
„ EDWARD JENNINGS.	„ HONE WAITOA.

MANGAI REIMANA :

HARE PAIHIA, ...	Te Kawakawa.
PITA POKIA, ...	„
PAORA TE HAENGA, ...	Rangitukia.
HAKARAIA MAUHENI	„
RIHARA PAIPA, ...	Te Horo.
TAMATI NGAKAHO, ...	„
IEHU PAKATAI, ...	Tuparoa.
WIREMU TAHATA, ...	„
ERUETI RENA, ...	Whareponga.
PINEAMINE TE AWARAU, ...	„
APIRANA PAHINA, ...	Tokomaru.
PATARA RANGI, ...	„
RUTENE TE ARAHI, ...	Whangara.
HARE NOANOA, ...	„
TIPENE TUTAKI, ...	Turanga.
HORI PAKAPAKA, ...	„
PAORA TE HAU, ...	„
WIREMU PEERE PAIKEA	Te Kaha
WIREMU TE WHARETAKEKE, ...	„

* Kihai i tae ki te Hui.

HE TUITUHINGA.

NO NGA MAHI A TE HUI O TE HAHI MAORI O TE TAKIWA O TURANGA TAE ATU KI TE KAHA, I WHAKAMINEA KI TE WAITAKARO I TE PARIHA O WHAREPONGA, I TE 3 O NGA RA O TIHEMA, 1888.

NO te 2 o Tihema i tae tahi ai me te tangata whenua ki te whakapuaretanga o te whare-karakia o Mikaera, Anahera; e 90 i tango i te Hapa a te Ariki; i puta hoki te kohikohi o te Ohaohatanga £4 9s. 10d., mo te perehitanga i nga mahi a te Hui.

No te 10.30 o nga haora i te awatea, i te 3 o nga ra o Tihema i huihui ai nga tangata o te Hui ki te whare-karakia o Mikaera, karangarangatia ana nga ingoa me te whakao enei ki o ratou ingoa:—

Minita: Te Wiremu Atirikona, Rev. Mohi Turei, Rev. Matiaha Pahewa, Rev. Areka Whareitumu, Rev. Edward Jennings, Rev. Rutene Te Aihu, Rev. Rihara Rangamaro, Rev. Matenga Waaka, Rev. Eruera Kawhia, Rev. Hone Waitoa.

Mangai Reimana: Hare Paihia, Pita Pokia, Paora Te Haenga, Hakaraia Mauheni, Rihara Paipa, Tamati Ngakaho, Iehu Pakatai, Wiremu Tahata, Erueti Rena, Peniamine Te Awarau, Apirana Pahina, Patara Rangi, Rutene te Arahi, Hare Noanoa, Tipene Tutaki, Hori Pakapaka, Paora te Hau.

Katahi ka ki te Upoko kua tu te Hui ka timataia hoki e ia te mahi ki te inoi.

Muri iho ka whai-korero te Upoko ki te Hui.

WHAI-KORERO A TE UPOKO.

E hoa ma, e nga tangata o te Hui:—Tenei kua tae mai te pukapuka a to tatou Pihopa hei whakaatu mai i tona roa ki tawahi i kore ai e kitea mai ki roto ki a tatou i tenei ra. I huihui atu ratou, kotahi rau e wha tekau ma whitu nga Pihopa; mea ake ka puta mai nga korero o to ratou whakaminenga. Kotahi te mea i kiia mai e ia kia whakaaturia e ahau ki tenei Hui, ara, ko tona taenga ki te Komiti o te perehi Paipera i Ingarani, ki te whakaatu i te hiahia nui o te Hahi Maori ki tetahi Paipera reo Maori kia perehitia, me te mau ano nga rarangi whakamarama ki te taha o ia wharangi, o ia wharangi, kia rite ki etahi o nga Paipera reo Ingarihi. I tae ano ki reira te Pihopa o Whakatu (Nelson) he tuara i taua korero, a whakaaetia ana e taua Komiti. Kia mahia atu i konei nga rarangi, katahi ka perehitia.

Tetahi mea i kiia mai e ia kia whakaaturia ki te Hui, ko tona hiahia kia tae wawe mai ano ki te tirotiro i nga tangata o tenei takiwa o tona Pihopatanga i roto i enei marama e haere ake nei.

Ka tae mai ano ia ki Nepia i roto i nga ra o Tihema nei, otira tera e rokohanga mai e ia he maha nga whakaware mona e roaroa atu ai tona korenga e kitea mai ki tenei wahi.

Ka nui te ngahau o to tatou huihuinga mai inaianei ki tenei kainga whakanoho hou. Kotahi rawa te he, ko te kore tangata mai o Te Kaha; otira, e taea pea tena te whakaaro akuanei e te Hui.

Ki te tiro-tirohia e tatou nga mea o tenei tau ka taha ake nei, he maha nga mea e kitea hei whakawhetainga ma tatou ki te Atua. Tetahi, ko te Whare-karakia o Whakato, i kiia ra i mua kia hangaa houtia hei whakamaumahara ki te Pihopa tuatahi o tenei Pihopatanga, kua timataia nei te hanga i roto i enei ra kua pahure ake nei. Tetahi ko tenei whare e noho nei tatou inaianei. He mea enei no waho, otira e kore e kiia he mea tikanga-kore ki te waiho hei mea e neke ake ai te Hahi a Te Karaiti hei whare tapu mo te Atua: ko tenei hoki ta tatou e whai ai hei tutukitanga mo a tatou mahi i nga wa katoa. Tenei tonu hoki te hoariri te mahi nei i ana mahi. E whakawaia ana e ia te tangata ki te karakia pohehe, muri iho ka meatia e ia aua karakia hei whakaoho i te ngakau whakatakariri, tupu tonu ake hei raruraru ki roto ki a tatou. Ko te pehi ma tatou i nga mahi pera, kauaka e pa te ringaringa, engari me ata korero marire. Ma te kupu aroha te tangata e kukume mai ka hoki mai ai ki te huarahi tika. Tenei te korerotia nei te hiahia o etahi o nga iwi o te tai whakararo nei ki te whakarere i a ratou karakia pohehe i titoa nei e te tangata, kia hoki mai ai ki te Hahi a Te Karaiti. Me whakakaha e tatou tenei hiahia me te puta ano a tatou inoi mo ratou, kia whakamaramatia o ratou kanohi e Te Karaiti, kia whakatikaia hoki o ratou waewae ki te huarahi o te rangimarie.

Kia puta ano o tatou uaua ki te whakatikatika i nga mea e hapa ana i roto i a tatou. Tetahi mea nui hei maharaharatanga ma tatou, ko a tatou tamariki. E kura tonu ana ratou ki nga kura a te Kawanatanga, ko te taha anake ia ki te tinana, ki nga mea o te ao; tena ko te taha ki te wairua, ki nga tino mea e ora ai te tangata, kahore ano kia ata whakaaroa. No nga tangata katoa o te Hahi tenei mate, ehara i te mea no nga Minita anake; e kore hoki e taea e te Minita ki te kore e whakatika mai etahi o te iwi hei mahi, ara hei whakaako i nga tamariki.

Tetahi mea e kitea ai te ora o te Hahi, ko te haere o te tangata ki te kawae i te Rongopai ki etahi wahi. Kua puta ano tenei mea i te Pihopa i ana whai-korero ki te Hui i enei tau kua pahure ake nei; otira kahore ano tetahi tangata Maori o Niu Tirani kia tae ki nga motu o nga tauwiwi kauwhau ai i te Rongopai. Tenei te tuhituhia mai nei nga korero o etahi o nga motu e mahia nei e Te Herewini, Pihopa ratou ko ona hoa; he reo Maori nei te reo o etahi. Me te mea he karanga mai tenei ki nga tangata Maori o Niu Tirani kia uru atu ki taua mahi. Ko

te mea tenei e kitea ai te nui o te whakaaro o te tangata ki te oranga kua tukua mai nei e te Atua i roto i a Te Karaiti, ko tona kakama ki te whakarite i te karanga a Te Karaiti; ara ko tana ki, "Ko ahau tenei: tonoa ko ahau."

Ma te Atua e whakatikatika a tatou kororerero kia puta ai i a tatou he tikanga e tupu pai ai tana mahi i roto i a tatou!

I whakaaria e Mohi Turei, Minita, i tautokona e Hare Noanoa;—

E whakapai ana te Hui ki te whaikorero a te Upoko, he ki atu hoki tenei ki a ia kia whakaae mai ia ki taua korero kia perehitia i roto i nga mahi a te Hui.

Whakaaetia ana.

Ka whakaurua mai a Te Pokiha (Rev. J. E. Fox), Minita, o Kihipane, raua ko Hone Pohutu, Minita o Nukutaurua ki roto ki te Hui.

Whakaturia ana e te Hui ko Wiremu Peere Paikea raua ko Wiremu Te Wharetakeke hei Mangai Reimana mo te Pariha o Te Kaha.

I whakaaria e Wi Takeke, i tautokona e Paora Te Haenga;—
Ka nui te aroha o tenei Hui ki te Pariha o Te Kaha e noho pani nei i te kore Minita. He oranga ngakau kia kitea e te Pihopa tetahi tangata kia whakanohoa ki reira, hei whakahaere i tera iwi.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Hori Pakapaka, i tautokona e Rutene te Arahi;—

Kia tu ki Turanga te Hui o te Hahi Maori a te tau 1890. Hei ko atu i te tau 1890 me timata ki Te Kaha ka ahu whakatepe ai whaka te tonga, a tutuki noa ano ki Turanga.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Hone Pohutu, Minita, i tautokona e Paora Te Hau;—

Kia tirohia ake e tenei wahi o te Hahi nga wahi pouri o te tai whakarunga o to tatou Pihopatanga, ka haere ake ai etahi ki te whakamarama; pera me te haerenga o etahi o konei, e korerotia nei, ki Te Whanau a Apanui whakamarama ai.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Hare Paihia, i tautokona e Paora Te Haenga;—

Kia puta te uaua o nga tangata o te Hahi o tenei takiwa ki te tohe ki nga karakia pohehe kia whakarerea e nga tangata katoa o enei Pariha.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Erueti Rena, i tautokona e Peniamine Te Awarau ;—

I te mea e hangaa ana he whare-karakia ki tetahi wahi, he mea pai kai uru ano nga tangata o etahi Pariha ki te whakamama i nga taumaha o te iwi e mahi ana.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Hone Waitoa, Minita, i tautokona e Hori Pakapaka ;—

He mea pai ki te whakaaetia e te Pihopa kia haereere etahi o nga Minita Maori ki nga motu mahi ai mo tetahi takiwa, ka hoki mai ai.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Eruera Tianene, Minita, i tautokona e Paora Te Haenga ;—

Kia whiriwhiria tetahi Komiti hei tiroiro i nga mahi a te Hahi ki ia Pariha, ki ia Pariha, mo te tau i mutu ki te 30 o Hune, 1888, kia whakaaturia tatatia mai hoki he korero ki te Hui.

Nga tangata mo te Komiti, ko Mohi Turei Minita, ko Hoani Waitoa, Minita, ko Wiremu Tahata, ko Hori Pakapaka, ko Eruera Tianene, Minita.

Whakaaetia ana.

I panuitia, I whakapumautia Tihema 4, 1888.

ERUERA TIANENE,
Mo te Tumuaki.

TIHEMA 4, 1888.

I te haora 10, ka huihui ki te whare-karakia, timataia ana te mahi ki te inoi, muri iho; ka panuitia ka whakapumautia nga mahi onanahi.

I whakaaria e Pita Pokia i tautokona e Hoani Waitoa, Minita;—

He tono atu tenei ki te tumuaki o te Hui kia maharatia mai etahi Katikihama ngawari ma nga tamariki pakupaku e kura ana i te Ratapu.

Whakaaetia ana.

I whakaaria e Pineamine Te Awarau i tautokona e Erueti Rena ;—

Ki te whakaaro a tenei Hui kia puta he whakaaro ma te Pihopa ki etahi o nga taitamariki kua tu nei i roto i te takiwa o te Hui o te Hahi Maori o te takiwa o Turanga kia nukuhia ake hei whakakapi i te mahi a nga kaumatua.

I whakaaaria e Mohi Turei, Minita, i tautokona e Eruera Tianene, Minita;—

He whakapai tenei na tenei Hui ki te kupu a te Pihopa i whakapuakina e te Tumuaki, mo tona taenga ki te Komiti perehi paipera whakaatu ai i te hiahia nui o te iwi Maori ki tetahi paipera kia perehitia me te piri ano ki te taha o ia wharangi, o ia wharangi nga rarangi o era wahi e tau ana hei whakamarama. He ki atu hoki tenei ki te Pihopa me kore ia e pai kia riro mana e whakaatu ki taua Komiti te Kupu whaka-whetai a tenei Hui.

Whakaaetia ana.

I whakamutua i konei e te whakakapi o Te Tumuaki ki te manaakitanga.

I panuitia, i whakapumautia Tihema 4, 1888.

ERUERA TIANENE,
Mo te Tumuaki.

NGA MEA O NGA PARIHA.

PARIHA.	Minita.	Kai-karakia.	Whare-karakia.	Whare-minita.	KURA RATAPU.			IRIRINGA.		Te hunga i wha kapakia.	Te hunga tango te Hapa.	Marenatanga.	Whakawhetainga wahine.	Nehunga tupa-paku.
					Kura	Kai-whakako	Tamariki.	Pakeke.	Tamariki.					
Te Kawakawa -	1	8	1	..	2	3	60	..	4	..	93	3	3	9
Rangitukia -	1	11	1	..	2	2	32	..	11	18	42	..	5	6
Te Horo -	1	9	1	..	..	..	..	..	14	..	56	4	14	12
Tuparoa -	1	13	2	1	..	..	..	..	4	..	79	3	..	12
Whareponga -	1	9	3	1	..	..	..	..	9	..	73	2	..	15
Tokomaru -	1	14	3	..	1	2	14	..	14	..	47	5	7	8
Whangara -	1	7	4	1	1	1	10	..	4	..	67	2	..	7
Turanga -	1	8	2	..	..	..	..	1	29	..	39	2	..	10

MONI O NGA PARIHA.

PARIHA O TE KAWAKAWA.

<i>Riro mai.</i>			<i>Riro atu.</i>				
Ohaoha	£1	16	0	Kawe Rongo-pai ..	£0	19	11
Tahua oranga Minita	16	6	4	I te Minita	28	16	4
Komiti Mihanere ..	12	10	0	Toenga	0	16	1
	<hr/>				<hr/>		
	£30	12	4		£30	12	4
	<hr/>				<hr/>		

PARIHA O RANGITUKIA.

Ohaoha	£2	12	1	Kawe Rongo-pai ..	£1	9	10
Tahua oranga Minita	21	2	6	I te Minita	46	2	6
Komiti Mihanere ..	25	0	0	Toenga	1	2	3
	<hr/>				<hr/>		
	£48	14	7		£48	14	7
	<hr/>				<hr/>		

PARIHA O TE HORO.

Ohaoha	£1	19	11	I te Minita	£52	0	0
Tahua oranga Minita	27	0	0	Toenga	1	19	11
Komiti Mihanere ..	25	0	0				
	<hr/>				<hr/>		
	£53	19	11		£53	19	11
	<hr/>				<hr/>		

PARIHA O TUPAROA.

Ohaoha	£3	0	3	I te Minita	£45	0	0
Tahua oranga Minita	20	0	0	Toenga	3	0	3
Komiti Mihanere ..	25	0	0				
	<hr/>				<hr/>		
	£48	0	3		£48	0	3
	<hr/>				<hr/>		

PARIHA O WHAREPONGA.

Tahua oranga Minita	£10	0	0	I te Minita	£22	10	0
Komiti Mihanere ..	12	10	0				
	<hr/>				<hr/>		
	£22	10	0		£22	10	0
	<hr/>				<hr/>		

PARIHA O TOKOMARU.

Ohaoha	£2	8	10	I te Minita	£56	16	7
Tahua oranga Minita	31	16	7	Toenga	2	8	10
Komiti Mihanere ..	25	0	0				
	<hr/>				<hr/>		
	£59	5	5		£59	5	5
	<hr/>				<hr/>		

PARHIA O WHANGARA.

Ohacha	£3 18 2	I te Minita	£30 13 9
Tahua oranga Minita	18 3 9	Toenga	3 18 2
Komiti Mihanere . .	12 10 0		
	<hr/>		<hr/>
	£34 11 11		£34 11 11
	<hr/>		<hr/>

PARHIA O TURANGA.

Tahua oranga Minita	£34 0 0	I te Minita	£59 0 0
Komiti Mihanere . .	25 0 0		
	<hr/>		<hr/>
	£59 0 0		£59 0 0
	<hr/>		<hr/>

1889 : GISBORNE, N.Z.

Printed at the "Poverty Bay Herald" Office, Gladstone Road.